

3. זוהי מגפה נפוצה המתפשטת במהירות גדולה: ככתוב בפרק ה', ט': "ויך את אנשי העיר מקטן ועד גדול... וכן פסוק וזו: "התכבד יד ה' אל האשדודים ושםם".

אמנם תרגום השבעים ואחרים מתרגמים את המלה עפלים כמנוחים שפירושם "אחורים" או "מחלת אחורים" וכדומה, ומפרשים פרוש זאת Haemorrhoids או כיוצא בזה. ברם, מבחינה רפואית אין פירוש זה מתקבל על הדעת שכן מחלה זו אינה מגפה, וכל שכן אינה קטלנית. משלש הסיבות המפורטות לעיל יש להניח שהמדובר הוא במגפה ממין האבעבועות Smallpox או דבר Bubonic Plague המתפשטת במהרה, נפוצה ביותר, קטלנית, ומשאירה מומים או צלקות

באלה שאינם מתים ממנה.¹

יש גם לחקור מה התקשר עם עכברים, הנזכרים בפרק ו'. בתאור המכה בפרק ה' אין זכר לעכברים, לא במפרש ואף לא ברמז. תאור המכה אינו מאפשר כלל עכברים כחלק ממנה. פרק ו', ד, מדבר על אשם, דהיינו על קרבן שהקוסמים מיעצים לשרני הפלשתים להביא, קרבן של דמיות. עשויות זהב. אמנם, אומר פסוק ה' "ועשיתם צלמי עפליכם וצלמי עכבריכם המשחיתים את הארץ" ולכמה מפרשים נוח היה לפרש "המשחיתים את הארץ" כמוסב לעכברים ופרשו מכאן את המכה כמכת עכברים המשחיתים את השדות, אך פירוש זה הוא בלתי אפשרי כי הוא עומד בסתירה ברורה לתאור המכה כמחלת בני אדם. "המשחיתים" מוסב לעפלים, ו"הארץ" אין הכוונה לשדות הפלשתים אלא למדינתם, ארץ הפלשתים. דהיינו, העכברים כמו העפלים משחיתים את הפלשתים.

מלת המפתח להבנת פסוקים אלה, ולהבנת כל הסיפור כולה, היא המלה "צלמים". מלה זו מיוחדת לציון דמות אלוהית בלבד, בין של האל שלנו ובין של אלים או אליילים זרים. המלה צלם מופיעה שבע עשרה פעמים בתנ"ך, מזה שש פעמים הכוונה לדמות ה' (שם המלה מופיעה פעם אחת בלבד) ופעם אחת בלבד בראשית א', כו: "... ויאמר אלהים: נעשה אדם בצלמנו (שם המלה מופיעה שש פעמים) כזו: "... ויברא אלהים האדם בצלמו...

... בצלם אלהים ברא אותה: דהיינו, שם המלה מופיעה שש פעמים בלבד בראשית א', כו: "... ויאמר אלהים: נעשה אדם בצלמנו (שם המלה מופיעה שש פעמים) כזו: "... ויברא אלהים האדם בצלמו...

(1) השווה גם 64 & 49 — Peloponnesian War, 2, Thucydides — המתאר מגפה ממין זה, וקורא לה "מכת אלהים".

מופיעים כל הזמן כצמד עם צלמי עכברים, הרי ששניהם מתארים אותו האל, והצלמים הם צלמי אל שדמותו עכבר/עפול: צלמים אלה מהווים קרבן אשם לאל ששלח את המכה בפלשתים, ומתוך אלווגיה עם מנהגי העמים הקדומים מותר לנו להניח כי האל אשר צלמו הוגשו כקרבן הוא האל אשר לו הוגש הקרבן.

נסה עתה לזהות אל זה. עלינו לגשת לשאלה מנקודת ראות פלשתית: כי הם הם אשר הוכו במכה הנוראה, והקוסמים והכהנים הפלשתים הם הם הקושרים מכה זו עם צלמי העכברים וצלמי העפולים, דהיינו – עם האל עכבר/עפול. עלינו לחפש איפוא באמונה של הפלשתים קשר בין מגפה/מכת-אל לבין אל-עפול-עכבר, ואמנם מופיע הקשר כזה במיתולוגיה היוונית בסיפורים על נודדי גי'ים אשר הפלשתים היו אחד מהם. האל Apollo היה במיתולוגיה היוונית, בין יתר תפקידיו, גם אל המחלות והרפואה, ולעתים קרובות עבדו לו בתכונתו זו במקום לבנו אסקלפיוס. מגפה נקראה בפייהם "חציי" – Apollo.

האגדה היוונית מספרת על אנשי כרתים שפלטו לחוף אסיה הקטנה לא הרחק מטרויה, ומכת עכברים הכתה אותם בלילה. כאשר בנו במקום מקדש ל-Apollo Smintheus הוא עפול-עכבר, ומסביב למקדש בנו הפולשים את עירם החדשה Sminthium. מנהגי הפולשים נשא אשה מקומית ונולד להם בן בשם Teucer, אשר מלך על הארץ ועל שמו קראו לארץ ולאנשיה Teucra. המקדש ב-Sminthium לאל עפול-עכבר היה המקדש המרכזי של עם זה. ברשימת גי'ים אשר פלטו לכנען כמו הפלשתים הנוכרים על ידי רעמסס השלישי בפפירוס הריס נזכרים ה-Teucra, ורן אמון מזכיר שהם ישבו בדאר אולם בימי שלמה דאר היתה כבר עיר ישראלית ולכן מסתבר שהטורקרה הצטרפו לפלשתים, גם הם ממוצא כרתים, לא יאוחר מימי דוד, דהיינו בערך בתקופת שמואל. אין ספק שהם הביאו אתם את האל שלהם על אגדותיו ופולחנו. לכן טבעי הוא שבביל הפלשתים והטורקרה שבתוכם לראות "חציי עפולו" במגפה שפרצה בעריהם בעקבות חטיפת קדש אל זה.

מדהדה זה: בולט עוד יותר, כאשר משרים את הסיפור שלפנינו עם הספור באיליאדה על חטיפת כהנת העוגש שפקד את החוטפים, ותובתם:

2) השורה באיליאדה על מנהג היוונים לפני טרויה (איליאדה 2-43, 100-98, 308).

3) Papyrus Harris (4).

4) Strabo XIII 1, 48.

5) Papyrus Ven Amon (6).

6) איליאדה, ראה הערה (2).

"...ה. סיבוס עפולו

פנע בהם, ולא כבו השרפות ששרפו המתים

תשעה ימים התעופסו חצי אלוה במחנה...

...לבה כאב לראות במות הדנאים.

"...אם אך נמלט ממות, יען מלחמה ודבר אוכלים בצבא האכאים,

אבל הבה ונשאל באחד הרואים או בכהן או בפותר-חלומות"

...יען כלחם הרואה: - "השיבו הנערה (הכהנת שבגלל שביתה כעס האל)

...והנה הקטומבה קדושה (קרבן מאה חיות)... ונכפר פניו, אולי ירצנו...

... (הם שולחים)... אניה מהירה... ויטען עליה הקטומבה לאלים (והכהנת)..."

כשם שכלחם הרואה: במחנה היוונים לפני טרויה מיעץ להחזיר את קדשי

האל-הנעלב והזועם בלוי קרבן אשם מפואר של מאה חיות, כן גם כערי

פלשתים מיעצים הכהנים הקוסמים במקרה דומה להחזיר את קדשי האל הנעלב

והזועם בלוי אשם מפואר, אלא במקום מאה חיות קדושות לאותו אל הם

מציעים צלמי זהב של האל ושל החיות הקדושות לו: של עפולו ושל עכבריו.

בעיניהם, האל השוכן בארון הברית השבוי הוא האל המכה במגפות, דהיינו

עפולו, והם נהגו כפי שנהגו אבותיהם במצב דומה לפני טרויה.

עדות לפולחן אל עכבר בירושלים בסוף ימי בית ראשון נמצאת בישיעהו

ס"ח, ח: -

... המתקדשים והמטהרים אל הגת אחר אחד (קרי אחת) בתוך, אכלי

בשר החזיר והשקץ והעכבר...

הפסוק מדבר על פולחני עבודה זרה בירושלים, ולפי חיות הקרבן הנמנים

כאן שבשרם נאכל בפולחן זה אפשר לזהות את האלים הזרים שלהם התכוון

הנביא.

מדוע החליף הכתיב "עפלים" בקרי "טחרים"? כמו עפלים כן טחרים אינה

מלה ידועה בעברית, ולכן היא לא באה כדי להסביר. כמעט כל מאות

המקרים של קרי וכתוב בתנ"ך הגם ענין של "טעות סופר", ובכל המקרים

האלה אפשר לשחזר את הניסוח הנכון מתוך ההקשר או מתוך הקבלה למקום

דומה. יש שלשה מקרים של מלים שהיו אמנם מובנות אבל שנחשבו ללשון בלתי

נקיה ולכן הוחלפו על ידי "קרי" ללשון נקיה: המלים הגזרות משרש "שגל",

(7) שמואל א' פרק ו', ב-יא, יא.

(8) דברים כ"ח, ל; ישעיהו י"ג, טז; ירמיהו ג', ב.

המלים שפירושן צואה, "חריהם" ו"שיניהם"⁹. בשלשת המקרים האלה הקרי מובן וברור כמו הכתיב אלא ששפה נקיה באה במקום בטוי עממי שנחשב ציבול סה. היוצא מהכלל הוא "עפלים": לא הוחלפה מלה מסורסת במתוקנת, ולא מלה מלוכלכת בנקיה, אלא הוחלפה מלה בלתי מובנת במלה אחרת שאף היא בלתי מובנת, אין כאן שום תועלת בהחלפה. יש לכך רק הסבר אחד: המלה "עפלים" כשלעצמה היתה תועבה כזאת שלא נסבל היה שתופיע בספרי הקדש, מלה שיצגה כשביל העורכים בתקופה המאוחרת מושג כה אסור בהקשר עם אלהי ישראל שצריך היה למנוע את בטויה והגיה בשעת הקראת ספרי הקדש. מאידך, לא העזו למחוק אותה כליל, אולם מאחר שרוב הקהל לא קרא בעצמו את הספרים אלא רק שמע את הקראתם, הסתפקו בתקן כתיב לקרי, ורק בכמה מקומות מאוחרים העלימו את הכתיב המקורי: ושמו במקומו את הקרי ככתיב. על ידי כך "עלמה" מלה שהיתה בלתי נסבלת בהקשר עם אלהי ישראל; אולם מבלי שפירושה הוסבר.

העורך המאוחר וכמוהו השבעים, חיו בתקופת המאבק של עם ישראל נגד ההתיוות, נגד סכנת ההתבוללות והטמיעה ביוונת ובתרבותה. לגנבם, האלים אשר היו סכנת טמיעה והתבוללות לא היו עוד בעל ועשתורת כבימי הסופר הקדום, אלא עפולו Apollo ואתונה Athene. כימים קדומים נהגו להשמיט במקרא את השם "בעל" בהקשר ישראלי, כגון בשמות הנסיכים לבית שאול אישבעל ומסיבעל אשר נכתבו אישבושת ומסיבושת. בימים מאוחרים לא העזו לשנות את הכתוב, והעורך ניסה להשמיט את השם המתועב "עפולו" על ידי החלפת קרי בכתיב, והשבעים ניסו זאת על ידי תרגום למלה מלוכלכת.